

Sammanfattning

Industriell symbios – ett exempel på genomförande av det nationella materialeffektivitetsprogrammet

Föremål för utredning var genomförandet av det nationella materialeffektivitetsprogrammet. Målet var att utreda hur effektiv statens verksamhet var och vilka delfaktorer bedömningen av effektiviteten byggde på när det gäller att främja och stödja näringsverksamhet genom det nationella materialeffektivitetsprogrammet och i synnerhet genom industriell symbios. Att främja industriell symbios var ett av de förslag som hade framförts av arbetsgruppen som har dryftat materialeffektiviteten. Arbetsgruppens förslag till nationellt materialeffektivitetsprogram offentliggjordes i december 2013. Uppdatering av programmet i slutet av 2017 ingår i regeringens handlingsplan. Materialeffektivitet omfattar bland annat sparsamt utnyttjande av naturresurser, effektiv hantering av biflöden och minskning av avfall.

Med industriell symbios avses ett nära samarbete mellan företag i affärsnätverk, där företag byter material, biprodukter från produktionsprocesser och kunskap i syfte att minimera mängden material som går till spillo. Syftet är att främja symbios genom FISS-modell (Industriell symbios i Finland, Finnish Industrial Symbiosis System). Modellen hjälper företag och andra aktörer att effektivisera det ömsesidiga utnyttjandet av resurser och att skapa ny affärsverksamhet. Åren 2014–2017 finansierades modellen av Arbets- och näringsministeriet, Miljöministeriet och vissa andra organisationer, bland annat Sitra, med totalt cirka 750 000 euro. Verksamheten samordnas och förvaltas av Motiva.

Industriell symbios är en del av den cirkulära ekonomin, vars ekonomiska möjligheter enligt uppskattningar är stora även i Finland. Åren 2009–2016 anvisades i statsbudgeten 500 000 euro per år för främjande av materialeffektivitet. I budgetpropositionen 2017 anvisas 400 000 euro för främjande av materialeffektivitet. Åren 2015–2018 fördelades 323 miljoner euro på insatsområdet ”bioekonomi och rena lösningar” i statsminister Juha Sipiläs regerings program. Enligt verkställighetsplanen för regeringsprogrammet fördelas 63 miljoner euro på spetsprojektet ”Kretsloppsekonomin slår igenom och ren tekniktas i bruk”, som ingår i ovan nämnda insatsområde.

I utredningsenkäterna lämnade olika deltagargrupper något motstridiga uppgifter om genomförandet av materialeffektivitetsprogrammet. Revisionsverket fick dock den uppfattning att programmet inte helt genomförts enligt de mål som hade satts upp vid beredningen av programmet. Då sattes resultatmål endast upp för vissa åtgärder, och en detaljanalys av resultaten av åtgärderna gjordes inte i förväg. De statsfinansiella kostnaderna för programmet beräknades i förväg även i detalj. De statsfinansiella fördelarna analyserades i sin tur i förväg endast summariskt.

Av det enkätmaterial som ingick i utredningen framgick att företagets konkurrenskraft, produktivitet och sysselsättningsförmåga inte har förbättrats särskilt nämnvärt genom det nationella materialeffektivitetsprogrammet. Programmet har dock bidragit till att materialanvändningen har effektiviserats och företag har bildat ömsesidiga nätverk.

Utifrån svaren på utredningsenkäterna kan den nuvarande avfallsagstiftningen och miljötillståndsförfarandena utgöra hinder för

industriell symbios. Resursdatabasen som nu används i FISS-verksamheten anses inte vara särskilt användbar eller öppen för att den i praktiken ska främja industriell symbios.

I utredningen presenterades också FISS-aktörernas åsikter om hur staten skulle kunna främja industriell symbios. FISS-modellen erbjuder företag som tar fram lösningar för industriell symbios stöd och möjligheter att arbeta på bland annat workshopar. Industriell symbios ska kunna främjas på bättre sätt genom att motivera företag att delta i organiserad verksamhet i olika regioner i Finland och att fortsätta som aktiv medlem i FISS-verksamheten.

Enligt parterna i FISS behövs avfallslagstiftningen och miljötillståndsförfarandena utvecklas och den ekonomiska lönsamheten i användningen av returråvaror förbättras. FISS-parterna föreslog också att statsstöd borde fördelas på forskning som främjar industriell symbios. Enligt parterna borde staten också öka användningen av återvinningsprodukter vid offentlig upphandling.

Revisionsverkets rekommendationer

Utifrån utredningen föreslår revisionsverket att Arbets- och näringsministeriet samt Miljöministeriet, till den del rekommendationen hör till ministeriets förvaltningsområde,

1. utvecklar en sådan nationell styrning av materialeffektiviteten som skapar positiva effekter på företagets konkurrenskraft. Detta förutsätter utveckling av avfallslagstiftningen och miljötillståndsförfarandena.
2. vid beredning och genomförande av olika utvecklingsprogram specificerar vilka som ska genomföra programåtgärder och fördelar ansvarsområden till genomförarna, sätter upp resultatmål för programåtgärderna och i förväg gör tillräckligt detaljerade beräkningar av statsfinansiella kostnader och fördelar.
3. utvecklar FISS-modellen så att företag i större omfattning ska kunna motiveras att delta i utvecklingsåtgärder och att fortsätta att vara med i utvecklingsverksamheten.
4. förbättrar funktionen, användbarheten och öppenheten i databasen som används vid FISS-modellen.